

Спаљивање Светог Саве Српског* (прилог методологији историјског датовања)

Милош Миловановић
Математички институт САНУ, Београд
milosm@mi.sanu.ac.rs

Александар Имширагић
Институт за астролошка истраживања и едукацију „Јоханес Кеплер“, Београд
aleksandar@keplerunited.org

Хеј, црвенаријо! Црвенаријо!
Човек који о Богу ништа не зна
тај ништа и не зна
јер је све остало споредно!

- Стеван С. Величковић
(Казимировић 1940, страна 529)

Апстракт. Присуство астрологије у Цркви сведочи Свето писмо, као и астросимболика на иконама (нпр. Христ Космократор у Леснову). Поред значаја за космологију хришћанске вере, разматрамо њену примену у датовању историјских догађаја. Усредсређујемо се на упокојење Светог архиепископа Саве Српског и спаљивање његових моштију, чији потенцијални датуми отварају цео спектар могућности. Астролошким расуђивањем се опредељујемо за избор који сматрамо веродостојним, показујући да одговара предању Цркве. Такође постављамо питање поузданости у поређењу са другим методама историјског датовања.

Кључне речи: космологија, астрологија, Зодијак, календар, историја, иконографија, Храм Светог Саве.

1. Увод

XIV век је у Византији био обележен исихатичким споровима који су се суштински тицали хришћанске антропологије. Насупрот хуманистичком рационализму који се развија на тлу Западне Европе, теологија исихазма одговара појму „богочовечанског рационализма“ сматрајући Логос мером свих ствари (Пигољ 2010, стране 26-42). Ово становиште с тим у вези истиче значај иконографије – што потврђује чињеница да се основно попрште сукоба односило на природу Таворске светлости, као и да је Запад услед хуманистичког препорода изгубио икону.

Утицај иконоборства на разраду византинске иконографије и теологије није подробно размотрен, али му се мора признати несумњиви значај. Иконопоштовање је установљено Седмим васељенским сабором у Никеји 787. године, који је био посвећен овом питању. Сабор је у потпуности изједначио писане и ликовне представе, називајући их „чулним симболима“ који „мислено узносе умно ка духовном.“ С обзиром да смо чулна бића, узрастање би било непојмљиво мимо симбола који поседују естетску вредност. Значајно је при том напоменути да византински иконопис

* Рад је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије кроз пројекат ИИИ 044006. Нарочито сам захвалан Библиотеци САНУ на свесрдној помоћи.

ипак није стремио пут идеала прописаног саборним одлукама.¹ Доследније његовом идеализму се развијала западноевропска уметност чије су антропоморфно-натуралистичке представе довеле до разлаза са црквеним сликарством (Бичков 2012, стране 268-272).

Обнова светих икона коју Црква прославља у прву недељу Васкршњег поста назива се „Победа православља,“ али је ово тријумф не само иконопоштовања већ и иконоборства. Поучена драматичним искуством, византинска иконографија превасходно наглашава космолошки моменат успостављен тројичним догматом за разлику од тројства заснованог на догматском ставу „filioque“ који подцртава хуманизам Логоса (Лоски 2003, стране 56-57). Икона према томе не представља тварну природу – коју је као такву немогуће изобразити – већ управо личност Богочовека који сједињује разнородне природе. У том погледу, она је синоним његовог оваплоћења.

Космолошки моменат иконографије се отворено испољио у Јеванђељу по Матеју (глава 2), које јављање Витлејемске звезде сматра сведочанством оваплоћеног Логоса. Мудраци са Истока који долазе на Божић пратећи звезду се у овом тексту називају „маги“ што је име за свештеничку касту Персијанаца, па је астрологија сматрана свештеним позивом. Осуда астролога у текстовима Старог завета изражава према томе одсуство иконе – у Новом завету пак, она је уклоњена оваплоћењем. И поред учесталих осуда које су превасходни доказ трајног присуства у Цркви (Теодосију & Маниманис & Димитријевић 2014), њен однос према астрологији никако није одричан већ пре би се рекло амбивалентан.

Поред астросимболике на иконама, у прилог овој тврдњи говори и календар који је од давнина био предмет свештеног позива. Установљење црквеног календара, који је соларни систем Римског Царства објединио са лунисоларном пасхалијом у појмовима недељног празника, приписује се Првом васељенском Сабору у Никеји 325. године. Штавише, јулијански календар је 46. године пре н. е. успоставио Гај Јулије Цезар будући у свештеном звању „понтифекс максимус“ (на латинском pontifex maximus – врховни жрец). Папа Гргуру XIII је 1582. године реформисао овај систем приграбивши себи звање „понтифекс оптимаксимус“ (Слика 1).

Слика 1. Медаља највишег врховног жреца додељена папи Гргуру XIII за заслуге календарске реформе. На лицу стоји папин профил и звање „понтифекс оптимаксимус,“ а на полеђини знак Овна са натписом „година исправке 1582.“

¹ Бранећи антропоморфна изображења, Сабор се пре свега усредсређује на миметичке приказе који опонашају прототип. Најважнији аргумент у њихову одбрану је уверење да овакве представе доказују истинитост оваплоћења. Њима се придаје значај документарне фотографије чије постојање сугерише да оригинал такође постоји (Бичков 2012, страна 272).

У овом раду, показујемо да календар представља космолошки мит разматрајући примену овог увида на датовање историјских догађаја. Усредсређујемо се на упокојење Светог архиепископа Саве Српског и спаљивање његових моштију, чији потенцијални датуми отварају цео спектар могућности. Астролошким расуђивањем се опредељујемо за избор који сматрамо веродостојним, показујући да одговара предању Цркве. Такође постављамо питање поузданости у поређењу са другим методама историјског датовања.

2. Космологија и астрологија у предању Цркве

У Житију Светог Јоасафа стоји како је на његовом рођењу цар Авенир сазвао 55 астролога да открију шта ће му син бити. Најмудрији међу њима је рекао: „Како ме учи кретање звезда, о цару, новорођено дете неће бити у твом царству, него у новом, бољем и неупоредиво већем, а мислим да ће примити и хришћанску веру коју ти прогониш. Не очекујем да ће ово провиђење и очекивање бити изневерено“ (Милетић 2005, стране 33-34). Текст даље наводи да то није предсказао читањем звезда, већ пројављујући истину као што је учинио древни Валаам (4. Мојсијева, главе 22-24).² Овај детаљ расветљава однос Цркве према астрологији – она се сматра надахнућем које приводи богопознању, што значи да је астросимболика ништа друго до иконографија.

У прилог овој тврдњи говоре зодијачки знаци на зидовима и фасадама цркава (Вујановић 2002, стране 119-129):

- 1) Ован ♈ – Богородичина црква у Студеници (централни олтарски прозор – трифора на троделној апсиди),
- 2) Бик ♉ – Љубостиња код Трстеника (розета на северној страни манастира и унутарњи портал цркве),
- 3) Близанци ♊ – Лазарица у Крушевцу (прозор на јужној фасади припрате, розета на северној страни цркве),
- 4) Рак ♋ – Богородичина црква у Студеници (надвратак западног портала),
- 5) Лав ♌ – Црква Христа Пантократора у Дечанима (горњи део олтарског прозора на цркви),
- 6) Девица ♍ – Богородичина црква у Студеници (горњи део западног портала),
- 7) Вага ♎ – Хиландар (северни бочни отвор на спољној припрати),
- 8) Шкорпија ♏ – Свети арханђели код Призрена (средишњи део каменог патоса са инкрустацијама у мозаику),
- 9) Стрелац ♏ – Црква Христа Пантократора у Дечанима (северни портал на припрати цркве),

² Валак је позвао жреца Валаама како би проклео Јевреје, али му је надахнуће обратило проклетство у благослов предсказујући Богочовека речима: „Изаћи ће звезда из Јакова“ (4. Мојсијева, глава 24, стих 17).

10) Јарац ♉ – Раваница код Ћуприје (горњи део северне певничке апсиде и камени украс на фасади нове припрате),

11) Водолија ♊ – Богородилина црква у Каленићу (архиволте северног и јужног отвора на припрати, прозор на јужној фасади цркве и прозор на јужној певничкој апсиди),

12) Рибе ♋ – Богородичина црква у Студеници (горњи део западног портала).

Зодијак је у целости представљен на више места, од којих издвајамо фреску Христа Космократора у Леснову (Слика 2). Она представља слику 148. псалма „Хвалите Бога са небеса, хвалите га на висинама,“ изображавајући традиционални космос у појмовима зодијачких и планетарних симбола који употпуњују хор анђела окупљених око престоног Логоса (Ђурић 1982).

Слика 2. Христ Космократор. Фреска из Манастира Лесново

У књизи „Тајанствене појаве у нашем народу“ чији је предговор писао жички епископ Николај Велимировић коме је књига и посвећена,³ Радован Казимировић (1940, страна 210-213) укзује како су примањем хришћанства са грчког језика

³ Владика Николај започиње предговор речима (Казимировић 1940, страна 11):

Узалуд је говорити: случај!

Улазуд је викати: сујеверица!

Догађаји су догађаји. Факта су fakta. Могли се објаснити или не, fakta остају fakta.

Узалуд је гордо скривати очи у песак науке. Васиона је сувише велика слика за уске ранмове науке.

Узалуд је трпати све необјашњиво и чудесно под архивске нумере телепатије, халуционације, сугестије и аутоугестије. Незнање се не објашњава незнањем. Факта се не могу сматрати објашњеним ако им се само надене неко грчко име; ако се ставе под рубрику неког фантастичног назива. Па још уврдити број тих рубрика и не дозволити стварање нових – има ли што недаровитије у роду људском.

превођене не само богослужбене већ и пророчке књиге. Народ их назива „књиге староставне“ и још увек постоје фрагменти њихових казивања.⁴ Набрајајући апокрифне списе: Звездочетец, Громовник, Луновник, Пасхалија, Коледник, Календар, Зодијак, он истиче да их је у српском народу без сумње било много. Ови текстови су сматрани саставним делом предања, с обзиром да Црква не прави оштар рез између канона и апокрифа.⁵ Од личности који су по њима прорицали, Казимировић (1940, стране 221-230) помиње Амзу Мушовића, Јанићија Радојчића, Дака Вукоја, Стевана Хромог, Леша Дијаковића Самоука, Митра Мркајића, Вукелју Стефановића, Стојана Врљића, попа Вула Глиговића, Арапа Оцу и Павла Косановића који је био синовац дабробосанског митрополита Саве Косановића.

Он износи смелу тврдњу да су се пророчке књиге најпре јавиле у Хиландару будући да извесни трагови сведоче како је у овом манастиру заиста било астролога. Отуда је звездарска наука прешла у Србију, па се прича да је у околини Жиче и Студенице било стараца који су је знали. У прилог да је астрологија на Светој гори још увек присутна, Казимировић (1940, стране 300-302) наводи предсказање које је 1912. године изрекао непознати калуђер. Ово се збило када је екскурзија ђака из Призренске богословије под вођством ректора Стевана М. Димитријевића посетила Свету гору, а међу њима се нашао професор Петар Иванишевић који ће постати зетски бан Краљевине Југославије. Услед значаја за тему, његово сведочанство преузимамо у целисти:

Уочи Петрова дне, дођосмо у грчки манастир Филотеју. Вратар тога манастира беше некакав калуђер из Македоније – како је сам изјавио – али коме нисам запамтио име. По обичају, уђосмо у цркву да целивамо свете мошти, а после смо ишли калуђерима да нас послуже ракијом. Како се ја први послужих, одмах изађем у двориште где затекох вратара. Он ми приђе и запита одакле сам. Рекох му – из Србије. У том почеше ђаци излазити. Они су имали фесове на глави, те ме и за њих упита ко су. Да нису турски аскери? Рекох му да су то Срби ђаци Призренске богословнице, да одиста носе фесове јер је Призрен у Турској Царевини. Он ме тада повуче на страну (пре него што ђаци прођоше), па ми рече: „Кад се будеш вратио у Србију, поздрави Краља, па му кажи да ће доћи до

⁴ Иларион Руварац (1873, страна 41) сматра да реч „староставан“ заправо не значи ништа, наводећи међутим и супротна мишљења. У расправи Франа Миклошића „Die nominale Zusammensetzung im Serbischen“ на 18. страни, стоји да су то књиге које су „дрвног угледа.“ У књизи „Боснија, Герцеговина и Стара Србија“ на 158. страни, Александар Ђедоровић Гилфердинг каже да су „књиге старостојне или староставне (неправилно цароставне) древне књиге у којима је по убеђењу српског народа била изложена његова прошлост и предвиђала се његова будућност.“ Казимировић (1941, страна 210) се приклања овом назору, тим пре што Доситеј Обрадовић у првом издању „Басни“ на 177. страни помиње „Староставник, књигу манастира Студенице која се свуда не наводи.“ Реч „цароставник“ сходно томе представља синоним блиског звучанја и порекла (Синдик 1992, стране 401-402). Стојан Новаковић (1877, стране 337 и 340) тврди да је народ под тим именом подразумевао „толико колико ‘историјску књигу,’“ па речи песме „Урош и Мрњавчевићи“ (Караџић 1988, страна 147):

Код цара је Марко писар био,
У њега су књиге староставне,
И он знаде на коме је царство;

у том погледу добијају пуни смисао да је познао историју која управља наслеђивањем власти.

⁵ Казимировић (1940, страна 210) напомиње да се староставне књиге такође називају „инцијели“ што је реч која означава јеванђеље (на турском İncil – Библија). Апокрифни списи су у том погледу саставни део Светог писма, тим пре што Богородичини празници Рођења и Вавдења – које црквени календар бележи црвеним словима – присуствују искључиво у Јаковљевом протојеванђељу које је апокриф Новог завета.

рата између хришћана и Турака и да нич нема гајле... Хришћани ће победити Турке.”

У том ђаци прођоше, а неки Сава Димитријевић (сада свештеник у Зупцима, срез Требињски), Херцеговац, чу те речи па ће рећи: „Оче, лако ћемо са Мујом, али како ћемо са Швабом.” Калуђер мало застаде, размисли, па рече: „И са њи ћете свршити, само не тако лако.” Да бих се курталисао овог разговора (јер нисам у ствари веровао) узех нотес да бих, тобоже, све записао и потом „Краљу рекао,” па му ставих питање: „Ми Турке гонимо пет стотина година, али их никад не портерасмо, него кажи ти, оче – кад ће доћи до рата?” Он ми рече: „Тек што није!” Опет га упитих: „Али у ком месецу и које године?” Тада ми рече одсечно: „Е, пиши! У септембру ове године доћи ће до рата између хришћана и Турака и хришћани ће лако Турке победити и протерати их у Азију.” Ја сам све ово записао, али нисам обраћао пажњу; те га упитих: „А по чему ти, оче, проричеш?” Тада ми рече: „Ја се, дете, бавим звездарством.”

Ја сам све ово тачно записао у свом бележнику, али о том запису нисам водио рачуна. Али 17. септембра 1912. године, као што знамо, настаде општа мобилизација. Једнога дана (мислим око 25. септембра исте године) срете ме чиновник министарства иностраних дела господин Милутин Мићић (сада наш конзул у Братислави), па ми рече: „Молим те, реци ми, чуо је Његово Величанство Краљ Петар о неком пророчанству у Светој гори, те ми и прота Стева Димитријевић рече да си ти то записао. Реци ми – шта је у ствари?” Ја се тада сетих пророчанства, те му рекох: „Док не загледам у бележник, не знам како рече.” Господин Мићић ми рече да је ово пренео господину Шајиновићу (тада начелнику политичког одељења министарства иностраних дела), а овај Његовом Величанству Краљу, али да ја напишем све то и поднесем реферат Министарству иностраних дела. И ја сам, одиста, тако и урадио. У архиви тога министарства свакако и данас тај акт постоји. Тада сам у том акту додао: да не би рђаво било да се тај калуђер доведе из Свете горе амо не би ли још штогод погодио.

О присуству астрологије у Срба сведоче и народни називи сазвежђа: Кумова слама, Влашићи, Бабини штапци, Мала и Велика кола. Претпоставља се да су древни храмови уједно били осматрачнице неба ради оријентације у времену и вечности (Бајић 2012). Епска поезија при том у целости представља космолошки мит (Јацановић 2002) – што потврђује обичај да се космологија излаже у поетским сликама (Бошковић 1995; Арат 2017).

Помрачења сунца и месеца су одувек сматрана битним знамењима (Казимировић 1940, страна 293). 1817. године када је убијен Карађорђе, забележено је: „И то лето померча солнце“ (Стојановић 1927, страна 335, запис 1560).⁶ Балкански рат је остао упамћен у вези са потпуним помрачењем сунца 1912. године. Помрачење сунца 19. априла 1939. године је такође дало повода да се говори о рату. У Пећком летопису стоји како се треће године уочи Косовске битке збило помрачење „тако да се и звезде у подне појавише и крвав месец, показујући несрећу која ће доћи од синова Исмаиљевих“ (Павловић & Маринковић 1975, страна 91). Помрачење месеца је забележено пред турско освајање Цариграда, што се сматрало opakим знамењем с обзиром на пророчанство да ће град пасти кад месец нестане. Према легенди, Свети равноапостолни цар Константин I је током његовог оснивања затражио од астролога

⁶ Летопис бележи да се те године кнез Сима подигао на Турке при чему га је Милош Обреновић ухватио и предао, па су Турци посекли кнеза Симу Марковића и капетана Драгића Горунуовића 9. марта у Београду (Стојановић 1927, страна 335, запис 1559).

Валеса да предскаже дуговечност града – па се по свој прилици радило о овом пророчанству (Büttner-Wobst 1841-1897, књига 13, страна 3). У ноћи пуног месеца 24. маја 1453. године, дошло је до потпуног помрачења и три часа су протекла у мрклом мраку (Никол 1997, страна 84; Рансиман 2016, стране 162-163). Цар Константин XI Палеолог Драгаш је наредио да се изнесе Богородичина икона која је била заштитница града и да се у литији носи улицама. Икона је наједном испала из лежишта и није се дала подићи са земље.⁷ Недуго потом се са неба обрушило страшно невреме праћено пљуском и градом, које је прекинуло литију. Свето писмо говори о последњим временима у појмовима ових збивања (Матеј, глава 24).

Народ нарочито води рачуна о месечевим менама којима и црквени календар придаје значај.⁸ Сматра се да све што расте – то чини са порастом месеца, а што опада – са његовим опадањем. Искусни земљорадници веле да „се ваља сејати по младом, а жети по пуном месецу.“ Месец такође утиче на излегање пилића и на прање рубља. Сељанке нарочито пазе да се кокош не насади у дане пуног месеца, јер се сматра да ће пилићи угинути. Рубље се тих дана не сме цеђу лужити, јер „се умне“ тј. брзо иструли. На пун месец се на оставља ни туршија из истог разлога (Казимировић 1940, страна 294).

По народном веровању, комете или звезде репатице такође чине предсказања. Ова мисао нарочито провејава у записима ђакона Атанасија Србина из XVII века. Он започиње казивање о ономе што је својим очима видео и чуо небеским знамењем 1683. године и завршава пустошењем цркава и манастира. На небу се обрела звезда са западне стране која је била слична метли. „Филозофи ту звезду називају именом ‘комета’“ и сматра се да објављује промену царства (Срећковић 1890, страна 31). Рат 1684. године је довео до Велике сеобе којим су се Срби знатним делом нашли у Светом Римском Царству Немачког Народа. 1744. године када је вођен Рат за аустријско наслеђе, јавила се репата звезда на небу „с вечера к западу, глава западу, реп пладини и тако је исходила и сјала док не зађе од месеца децембра 25. до фебруара 15. и тада се у зору показа на истоку ова звезда, глава горе, а реп северу, и тако је исходила за седам дана са зором и сјала је док је светлост дневна не преузе“ (Стојановић 1927, страна 318, запис 1377). Филип Вишњић у песми „Почетак буне на дахије“ казује о комети која је најавила обнову српске државе (Карацић 1987, страна 100).⁹

И звезде падалице се сматрају пророчанствима рата. Када су се 1876. године Срби борили са Турцима око Чемерна, са неба су падале звезде што је био случај и током претходних ратова. 1885. године када су се Срби и Бугари сукобили на Сливници, ноћу се видело како небом лете звезде у ројевима. Ако на извесну кућу „падају луче“ тј. ако је обасјавају звезде, то се сматра извандредним знаменом. Алил Кучевић, стогодишњи старац из Жабрена код Новог Пазара, причао је да је у селу код његовог предеде становао Карађорђевић отац Петар који је у друштву свог аге потукао

⁷ Казимировић (1940, страна 205-209) с тим у вези помиње народно предсказивање по икони.

⁸ Луновоник развија симболику месечевих мена, што одговара њиховом значају за пасхалију црквеног календара (Новаковић 2000, стране 608-612).

⁹ Из његовог казивања није посве јасно да ли је у питању комета 1781, 1791 или 1807. године, с обзиром да не следи линеарну већ календарску хронологију која успоставља везу са збивањима епохалног значаја (Stoianovich 1969, страна 818/32). Међу небеским приликама је поменута јануарска грмљавина од које се земља тресла, што је такође предсказање рата с обзиром да у Громовнику стоји (Новаковић 2000, страна 613):

Месеца јануара ако загрми растуће луне, све има да се на зло поведе многим народима; ако ли опадајуће луне, да буде користан плод; ако се земља тресе, да буде рата.

Исто се знамење поновило 14. јануара 1995. године (Пешић 2005, страна 200).

многе Арнауте из Пештера и тиме стекао непријатеље код околних Турака. Како му је жена била трудна, Турци повере Кучевићу да су често гледали где на њихову кућу „падају луче“ и да ће то дете бити велики човек. Стога је саветовао Петру да се одсели у Шумадију, па му је дао и слуге да га прате на путу. Када су се вратиле, оне донесу вест да му се у Вишевцу родио син. 1809. године је Карађорђе дошао у Жабрен са четрдесет коњаника да види своју старевину, када је посетио и Кучевиће узевши их у заштиту (Казимировић, стране 296-297).

У народу се прориче по времену и облацима (Новаковић 1907, страна 377), што Казимировић (1940, страна 313) сматра примитивним видом астрологије. О овим предсказањима говори и Свето писмо (Матеј, глава 16, стихови 1-4; Лука, глава 12, стихови 54-56), упућујући да се читају знаци времена (1. Мојсијева, глава 1, стих 14). Народ верује да месец нарочито утиче на временске прилике, па се по изгледу месечевог српа предсказује какво ће време бити. У народној свести, календар је преваходно заснован на менама месеца и Казимировић (1940, страна 315) се с тим у вези сећа да је свака баба у његовом селу унапред знала колико ће трајати месојеђе, кад ће пасти покладе, кад Ускарс и острали празници. Пасхалија народног календара започиње око Светог Николе у децембру, стојећи у вези са месечевим менама.¹⁰

3. Зодијак и црквени календар

Цариградски патријарх ГенADIје Схоларије је направио збирку хронолошки сређених запажања у којима преовладава став да је провиђење одиграло кључну улогу приликом турских освајања. Цариград је започео од цара Константина I и његове мајке Јелене, а окончао га је Јеленин син Константин XI који је убијен при заузимању града. Између првог и последњег цара Константина било је их још девет истог имена, али ниједног чија се мајка звала Јелена. ГенADIје такође примећује да се први патријарх Цариграда звао Митрофан, а тако је било име и последњег патријарха који је умро

¹⁰ За основу пасхалног рачуна се узима месечева мена на дан Светог Николе. Прота Никола Ст. Казимировић (1925) с тим у вези бележи:

Ако је на Светог Николу тек прва четврт, онда су месојеђе за неколико дана краће; ако је пун месец још краће; а ако је последња четврт најкраће. Од дана када се месец на небу свршава по Светом Николи, треба да прођу још два месеца (на небу) до белих поклада. Када се по Светом Николи на небу појави прва младина – први срп – онда то народ зове „коледарски месец“ или „коледар.“ За њим долази „фебруарски месец“ и он се цео мрси. Чим се на небу појави и трећи месец – срп – то је „мартовски месец“ или „марта,“ како га народ зове.

Чим се март месец појави на западном небу, знак је да су и беле покладе ту. И март увек мора да се омрси (тј. месец на небу). Ако се млад месец март појавио на небу у среду, четвртак, петак или суботу, онда су беле покладе одмах идуће недеље. И у недељу, на сам дан поклада, може да буде младина и онда су и покладе. Дешава се понекад да се месец „март“ појави најдаље у уторак, после покладе, и о томе народ води рачуна, јер се „март“ ипак омрсио и то се омрсио судовима и посуђем мрсним, који се судови и посуђе перу, по старом обичају, у уторак после поклада – онда се судови, у којима се мрсно кувало, запошћавају. Главно је да се „март“ ипак омрсио. Кад је народ овако већ одредио беле покладе, онда лако зна куд му и остали покретни празници падају. Колико дана има од Светог Николе до прве младине толико дана и још два месеца треба да прођу до белих поклада. И кад се од броја тих дана одузму дани Божићног поста, тј. оног остатка од Светог Николе до младине, онда се тачно зна колико има месојеђа. Ето, то је кратак опис народне пасхалије. Ако се помишља на промену пасхалије ради изједначења календара, вредно је и ову народну умотворину и искуство имати у виду и уколико буде могуће о њему рачуна водити, да не би било какве пометње.

1443. године при чему између њих двојице није био ниједан такав.¹¹ Он бележи да је град основан 11. маја, да је његова градња завршена 3. маја, а да је пао 29. маја – што је све исти месец (Gennadius 1928-1936, књига 4, стране 510-512).

Генадије је своје примедбе забележио 1459. године, премда није био први који је запазио подударност међу именима првог и последњег цара и њихових мајки. У „Дневнику опсаде Цариграда,“ млетачки хирург Николо Барбаро бележи да је град пао по Божијој вољи како би се испунила древна пророчанства (Barbaro, страна 61). Кардинал Исидор Кијевски, који је из поробљеног града побегао прерушен у просјака, писао је о тој чињеници 6. јула 1453. године у свом писму папи Николи V: „Управо како је град основао Јеленин син Константин, тако га је трагично изгубио Јеленин син Константин“ (Pertusi 1976, страна 60). По назору Нестора Искендера, ово није била необична случајност већ испуњење његове судбине –¹² као што је Рим основао Ромул, а пропао је за владавине Ромула Августула (Dučićev 1971, књига 3, страна 423).

Од посебног је значаја међутим Генадијево запажање која се тиче месеца маја, будући да се испоставља како уопште није редак случај да се људи роде и умру у исти дан године – или пак истог месеца.¹³ Изврстан пример представља архимандрит Јустин Поповић који је умро на Благовести 1979, а родио се на Благовести 1894. године поневши крштено име Благоје. Ова парадигма при том истиче значај црквеног календара, с обзиром да у грегоријанском Јустиново рођење и смрт не одговарају истом дану године.¹⁴ Благовештењски празник и његово име Благоје су према томе скопчани са календарским садржајем који их је изнедрио.¹⁵ Отуда и значај који Српска црква придаје овом питању, што представља геополитичку константу њене историје.¹⁶

Свет прожет Логосом претпоставља суштинску повезаност која је израз синхронизитета схваћеног као иконографско начело.¹⁷ Од нас се у том погледу изискује његово одгонетање, па је управо стога у народној књижевности – али и предању Цркве – загонетка превасходни исказ (1. Коринћанима, глава 13, стих 12). С

¹¹ Он није признавао Григорија III Маму, с обзиром да је био унијата и као такав свргнут са патријаршијског трона на сабору у храму Свете Софије 1450. године умревши у изгнанству. Цариград дакле није имао патријарха до 1454. године када је султан Мехмед II поставио Генадија (Никол 1997, страна 92-93; Рансиман 2016, стране 203-206).

¹² О срећи или несрећи по народном веровању не одлучује пуки случај већ судбина, што је неизрециво битан појам који означава присуство Божијег суда (Stoianovich 1969, стране 814-815/27-28).

¹³ Сетимо се Јосипа Броза – Тита који се родио 7. маја 1892, а умро 4. маја 1980. године по грегоријанском календару. Доживотни председник Социјалистичке Федеративне Републике Југославије је постао 16. маја 1974, а свој рођендан – назван „Дан младости“ – славио је у спомен на Дрварски десант 25. маја 1944. године када је свом срећом изнео живу главу.

¹⁴ Јустин је рођен 6. априла 1894, а умро 7. априла 1979. године по грегоријанском календару. Пример чувеног математичара Михаила Петровића сведочи да су и по усвајању новог стила у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца 1919. године, они наставили бројати своје године у складу са старим (Годоровић 1968, страна 37).

¹⁵ Децу из куће рођену истог месеца народ назива „једномесечићи,“ сматрајући да су им судбине једнаке (Милићевић 1894, стране 339-340).

¹⁶ 1814. године је цар Франц I преко Краљевског угарског намесничког савета упутио интимат митрополиту Стевану Стратимировићу, тражећи од њега савет када и како да се уведе грегоријански календар у Срба. У одговору, Стратимировић (1853) запажа да за римокатолике календар знатно мање представља богослужбено питање него за Православну цркву будући да они веру препуштају свештенству и папи. Ми се пак сматрамо православним по свом обреду који је израз свеколиког живота, па ту одлуку није кадар донети ни митрополит нити архијереји без сазивања народне скупштине. Исти је захтев поновљен 1825. и 1844. године када се, услед изричитог противљења карловачког митрополита Јосифа Рајачића и будимског епископа Платона Атанацковића, од тога ипак одустало (Руварац 1905, страна 197).

¹⁷ Појам синхронизитета је разматрао Карл Густав Јунг (1989) подразумевајући под тим подударње без нужног узрока које времену придаје значај смисленог поретка. Синхроничке догађаје ће свако препознати пре свега у животу своје породице и народа (Познановић 1999, страна 133).

тим у вези, постоје и календарске загонетке међу којима је ова: „Дрво – један корен, дванаест грана, тридесет листова, на сваких шест листова – једна ружа“ (Миловановић 1986, број 183, стране 110 и 160). Решење је свакако „година са дванаест месеци,“ али је несувисло по више основа.¹⁸ Месеци пре свега немају сви по тридесет дана, па би прави одговор био Зодијак од дванаест знакова по тридесет степени – који у суштини представља календарски систем. Но још увек остаје питање шта су руже. Оне без сумње означавају недељне дане, што наглашава неодвојивост црквеног календара од пасхалије.

Сматра се да је александријски астроном II века Клаудије Птолемеј увео геометријску поделу еклиптике на дванаест знакова подједнаке дужине. Тиме су установљена два зодијака – тропски и сидерички – зависно од тога да ли се еклиптика везује за годишња доба или за непокретне звезде.¹⁹ Црквени календар их при том обједињује у појмовима пасхалног равноднева, што га чини примитивном видом астрологије (Миловановић 2019-2). Број 12 који у том погледу фигурише представља кључ календарске иконографије, с обзиром да је веза између апостола и зодијачких знакова углавном разрађена (Генон 2007, стране 37-39).²⁰ Остало је међутим незапажено да број 12 одговара и Симболу вере који с тим у вези представља догматски основ космологије. Ово исповедање установљено на Првом васељенском сабору 325. године у Никеји, а допуњено на Другом 381. године у Цариграду, стекло је углед коначног догмата седмим правилом Трећег сабора 431. године у Ефесу, којим је забрањено износити, писати или састављати какву другу веру до Никејско-цариградског симбола – што је поновљено и на потоњим саборима (Милаш 1985, стране 59-72).

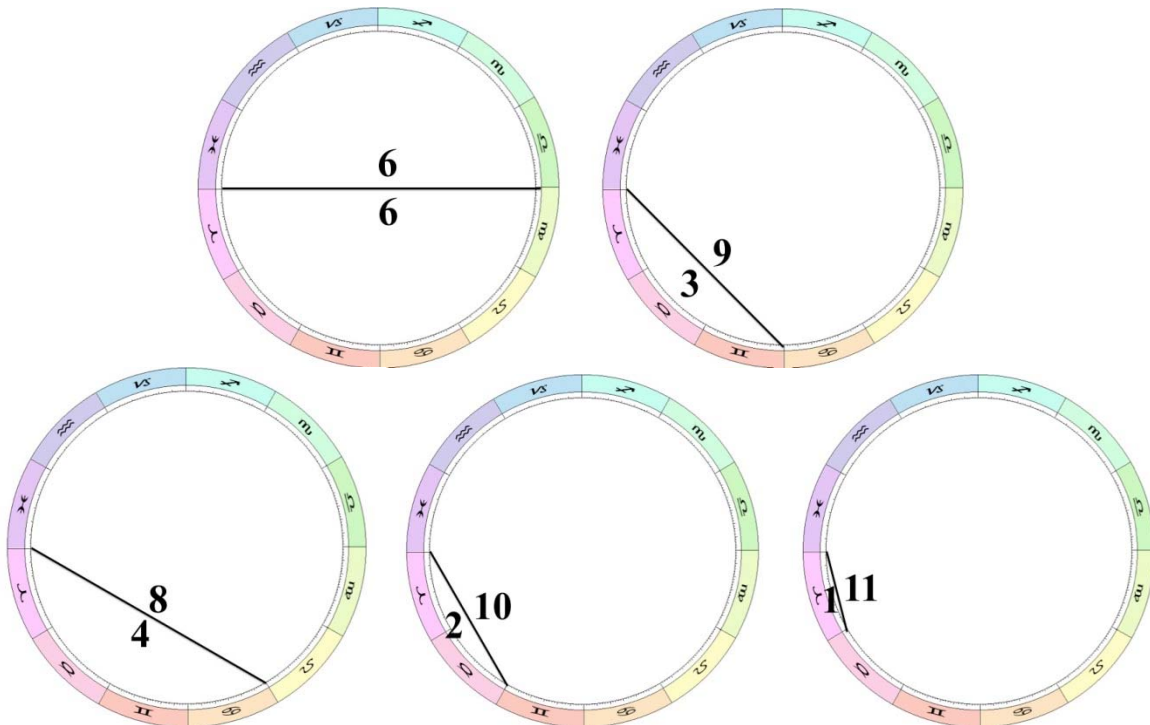
Како се апостоли шаљу у паровима (Матеј, глава 10), сваки знак Зодијака има свој пар који представља његову супротност.²¹ Супротни парови се разликују за по шест знакова тј. пола зодијачког круга, што одговара односу опозиције $12:6=2:1$. Поред овог аспекта, у астрологији их се јавља још неколико који успостављају односе унутар Зодијака – тригон $12:4=3:1$ или $12:8=3:2$, квадрат $12:3=4:1$ или $12:9=4:3$, секстил $12:2=6:1$ или $12:10=6:5$ и семисекстил $12:1$ или $12:11$ у зависности да ли се однос тиче краћег или дужег лука (Слика 3). Наведени односи се зову „хетеромекички“ што значи да су облика $(n+1):n$, будући да се бројеви 1, 2, 3, 4 и 6 садрже у 12. Појам потиче од Никомаха из Герасе који их је сматрао основом музичке хармоније (Nichomachus 1926).

¹⁸ Сувисло решење је у најбољем случају лунисоларна година од 360 дана (Видосављевић, стране 91-93).

¹⁹ Тропски зодијак се услед прецесије (на латинском *praecessio* – предњачење) креће кроз Сидерички у ретроградном смеру, чиме се смиче за 1° на 72 године.

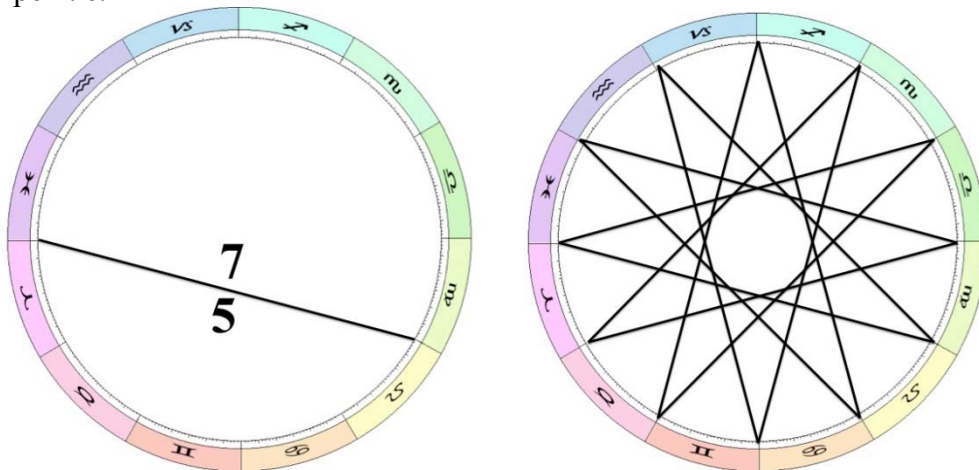
²⁰ Ова веза такође присуствује у загонеткама које апостоле спрежу са календарским месецима (Миловановић 1986, број 178, страна 109).

²¹ Водолија одговара 11. члану Симбола који гласи: „Чекам васкрсење мртвих,“ а њему супротни знак Лава 5. члану који се такође тиче васкрсења. Јеванђеље по Јовану (глава 11, стих 44) при том говори о васкрсењу Лазара из Витаније.

Слика 3. Астролошки аспекти који одговарају хетеромекичким односима – горе: опозиција, квадрат; доле: тригон, секстил, семисекстил

Међу зодијачким знацима присуство и однос 12:5 или 12:7 који не спада у хетеромекичке. Осим што употпуњује њихове аспекте, он узастопним понављањем генерише Зодијак с обзиром да су 5 или 7 и 12 узајамно прости бројеви (Слика 4). Јоханес Кеплер га је назвао „квинкункс“ по бронзаном новчићу вредности $\frac{5}{12}$ (на латинском *quincunx* – пет унци),²² који је издавала Римска Република између 211 и 200. године пре н. е.

Слика 4. Квинкункс – аспект који узастопним понављањем генерише Зодијак

Квинкункс је аспект од изузетног значаја, с обзиром да је близак извесној ирационалности. Парадигму ирационалног односа граде дијагонала и страница квадрата, што називамо „корен двојке“ и означавамо $\sqrt{2}$. За разлику од рационалних односа који су представљени разломцима, ирационални се исказују верижним развојем

²² „Унца“ је јединица која представља дванаести део целине. Њена појава је без сумње од космолошког значаја будући у вези са месецима календара, као и поделом дана и ноћи на 12 сати. Целина од 12 делова се назива „туце,“ што помножено узајамно простим бројем 5 даје хексагезимални систем основе 60 којом се сати деле на минуте и секунде – а такође и лучни степени.

облика $\sqrt{2} = 1 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2}}}}$. Сходно томе, корен двојке је близак \approx односу $1 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2}} = \frac{7}{5}$

(Миловановић 2019-2).

$\sqrt{2}$ одговара музичком интервалу званом „тритон“ који је Тридентски сабор осудио као недопустив (на латинском *diabolus in musica* – враг у музици). Квинкункс сходно томе називамо „врашким“ аспектом будући да важи $12:5 \approx 1 + \sqrt{2}$ и $12:7 \approx 1 + \frac{1}{\sqrt{2}}$. И док се остали аспекти у поређењу са њим сматрају пријатним, ирационалност га чини кључним за разраду теме. Јеванђеоска заповест о љубави према непријатељима се наине управо тиче квинкункса. На питање која је прва заповест (Марко, глава 12, стихови 28-34), Богочовек одговара: „Љуби Господа Бога свом свим срцем својим и свом душом својом и свим умом својим и свом снагом својом“ – што представља квинкункс првог знака Овна (срце – снага) са шестим Девицом (ум) и осмим Шкорпијом (душа). Свето писмо наставља: „И друга је као и ова: љуби ближњег свога као себе“ – што је такође квинкункс другог знака Бика (љубав према себи) са седмим Вагом (љубав према ближњем). Друга заповест је у том погледу заиста као прва.

Назор да космологија у целости представља музичку хармонију је приписан античком филозофу Питагори.²³ За његово име се везује појам „математичар“ који је превасходно означавао астрологе (Порфирије 1989, стране 30-31).²⁴ У Премудростима Соломоновим (глава 11, стих 21) стоји како је „Бог све уредио по мерама, бројевима и утегама,“ што не чуди када знамо да је ова књига Старог завета писана током II века пре нове ере под утицајем питагорејства које се ширило из Александрије (Гика 1987, стране 6-9). Сходно томе, предање Цркве присваја питагорејско становиште дајући му пуни значај у светлости Новог завета који употпуњује зодијачке апекте.

4. Црквена историја и иконографија

Катастрофе и преломи, који су у извесним моментима нарочито оштри, испостављају се кључним за поимање историје. Књига пророка Данила, настала током вавилонског ропства, време сматра смисленим начелом којим Бог руководи историјски процес подижићи и рушећи царева. Истоветно становиште присуствује код Светог Августина чије се дело подударило са пропању Рима (Берђајев 1989, страна 5).

Августинова хронологија је развијена у виду византинске ере која данима Постања приписује историјске периоде у трајању од хиљаду година (Миловановић 2019-1). По среди је разрада космолошког мита који се као такав предаје будућим нараштајима. Памћење у том погледу представља победу вечног живота, што значи да је Логос садржај историјске хронологије (Берђајев 1989, стране 22-27). Она претпоставља Богочовека, почивајући на слободи стеченој личним подвигом чије је мерило пророчка свест (Казимировић 1940, страна 388). Историја према томе одговара парадигми иконе која оживљава космологију стављајући је у покрет. Поргресија мита успоставља пророчанства која историјске судбине износе на видело (Берђајев 1989, стране 41-46).²⁵

²³ Порфирије (1989, страна 29) помиње да је Питагора био у стању чути космичку хармонију, што другима не успева због слабости природе.

²⁴ С том у вези, 36. правило сабора у Лаодикеји брани свештенству „бављење математиком.“ Јустинијанов законик цео параграф посвећује „вештицама, математичарима и томе слично,“ осуђујући њихово деловање (Теодосију & Маниманис & Димитријевић 2014, страна 411).

²⁵ Разраду космолошког мита придруживањем његовим данима историјских периода у трајању од по хиљаду година (Псалми, глава 90, стих 4; 2. Петрова, глава 3, стих 8) називамо „миленаристичка прогресија,“ сврставајући је међу астролошке прогресије које примењујемо у овом раду.

Како хиљадугодишта хронологије означавају преломна збивања, седамхиљадита година од постања је представљала својеврсно испуњење времена. По византинској ери, она је наступила 1492. године, па ГенADIJE Схоларије разматрајући заузимање Цариграда налази утеху у чињеници да до кончине миленијума није много преостало (Gennadius 1928-1936, књига 4, стране 511-512). Ова година је уистину била значајна по више основа, међу којима је и Колумбово откриће Новог света. На космолошком плану пак, она је покренула бујицу пророчког надахнућа праћену целим низом небеским знамења којима се није дало стати на крај (Святский 1962, страна 73).

Сима Ћирковић (1996, стране 18-23) пророчанства сматра појавама дугог трајања, на које се рачуна у свим периодима и ерама. Он при том истиче тесну повезаност историје и предказања која успостављају смисао извесних збивања, па су пророчки текстови редовно сврставани уз историјске. Миленаристичким струкутрама и очекивањима се у том погледу придаје велики значај за стварање расположења које ће довести до Првог српског устанка (Stoianovich 1969).

Кроз цео XVI век је било пророчанстава о пропасти Турске Царевине од хришћанског мача, која су се односила на 1595. годину (Мијатовић 1877, страна 77-85). Отоманско Царство је управо тада запало у приличне тешкоће бујањем народног покрета на Балканском полуострву. Потресен пропашћу босанске војске код Сиска 22. јуна 1593. године, велики везир Синан-паша је издејствовао одлуку о турској објави рата Аустрији славном беседом султану Мурату III.²⁶ Јесени исте године је са великом војском приспео у Београд.

Устанак Срба у Банату јуна 1594. године је знатно допринео савезу Угарске, Влашке и Молдавије против Турске – чему су султанови везири придали толики значај да су пред зиму прогласили опасност по муслиманску веру и пророкову заставу из Дамаска послали војсци у Београд. Почетком 1595. године, савезници прелазе Дунав заузимајући Никопол, Свиштово, Рахово, Разград, Силистрију, Черну воду и разбијајући војску Евнух-Ахмет-паше. При том се српска војска састала са четата Старине Новака чији су хајдуци сишли са Старе планине како би заузели Софију.²⁷

У таквим околностима се Синан-паша – чије је порекло било из околине Призрена и о коме предање казује како је као младо чобанче повиком наводио дивље псе да пред њим пузе (Срећковић 1865, страна 75) –²⁸ сетио Светог Саве чије су мошти

²⁶ Памти се да је том пиликом рекао (Мијатовић 1877, страна 78):

Не ујемо ли у рат свом снагом, Босна ће пасти под власт немачког цара. А углед Турске Царевине у Европи потпуно зависи од тога хоћемо ли у нашој власти задржати Босну. Јер ако изгубимо ову племениту земљу, губимо и јунаке који би победе наших предака унапред настављали. Од ове земље зависи снага наше војске и из ње смо добијали најхрабрије војсковође.

²⁷ Ортелијус Редививус о овоме бележи (Мијатовић 1877, страна 65):

У марту 1595. године се састало две хиљаде слободних хајдука, па се са Србима договоре да изненада ударе и оплене Софију. Како су у то доба Турци били послом у Цариграду спремајући се за војну против Угарске, нити су и помишљали да може бити какав напад на Софију: то су слободни хајдуци ону своју намеру у дело привели и срећно је извршили – на варош изненада напали, заузели и опленили је, па се за времена с добивеним пленом који су између себе поделили, повукли у своја сигурна склоништа.

²⁸ Синан-паша је рођен око 1530. године код Призрена у Соколовцима који су после њега прозвани „Шаиновци“ (на турском şahin – соко). У Ополској нахији којој је место припадало – као и по околним нахијама Топољане, Љума, Чајља, Гора – живели су Срби и говорио се српски језик. Пошто је постао велики везир Турске Царевине, он се постарао да насилно потручи свој крај и уништи Манастир Светих архангела који је био задужбина цара Душана. Стога је заповедио да се камење у саставу његове цркве

поштовали не само Срби, већ и Турци и Јевреји. По његовој заповести, Ахмет-ага-Оћузи их је пренео из Манастира Милешева у Београд и спалио на Врачару. Турско Царство је слутило да су Црква и свештенство по њих опасне чињенице, будући да су носиоци провиђења које ће у погодни час извојевати слободу. Летопис игумана Аксентија с тим у вези бележи (Срећковић 1865, стране 84-85):²⁹

1762. године, придође Бистрица тако велика како се никад запамтило није. На Бистрици је било осам мостова и најтврђи је био онај спроћу Попове чаршије. Вода је текла тако велика да све мостове бивше више тога обори и понесе низ реку. У том броју, ишчупала је била негде онако читаву тополу грдно дебелу, па кад је однесе до тога моста – усправи је и закрчи течење бујице. Како је била многа вода, она се окрене на чаршију и правце оним сокаком ка џамији Синановој. Све побегне из кућа у брдо. Вода допре до Синанове џамије копајући и све рушећи. Свет је гледао с оне стране с брега, јер је то било околу подне, како вода копа, копа, заузео и обори сву припрату џамијску и затим подиже камен на гробу Синанову и изваља из гроба тело црно као огорео пањ и народ у глас поче викати: „Гледајте, гледајте, паде гроб и узео га вода, црн као крља и однесе га некуд.“ Затим се река одмах трже, они стубови од припрате осташе оборени близу џамије, само тело Синан-пашино вода однесе. Моја је мати онда била дете и она је очима гледала како је наша мајка земља изметнула кости највећег крвопије рода српског и као се гнев божији извршио над зулумћаром Синаном кога она није хтела примити, нити се могао распасти тај велики грешник!

5. Свети Сава Српски

Житије Светог Јоасафа је током XIV века постало својеврсна парадигма исихазма. Солунски епископ Григорије Палама, који представља кључну личност исихастичких спорова, био је нарочити поштовалац индијског принца. Црква Светог Димитрија у Солуну чува фреску на којој су њих двојица приказани заједно (Радојчић 1955).

Свети Јоасаф се својом појавом међутим превходно везује за Цркву Богородичиног успења у Студеници, где је живописан уз игумански престо поред Богородице студеничке (Слика 5). Његова икона на почасном месту при заштитници овог манастира је вишеструко необична. Она до Студенице нигде није била насликана и при том се ретко виђала у хорovima пустиножитеља до XIV века када су се теме у програмима живописа веома размножиле. Очигледно је лична наклоност утицала на његову појаву уз игумански престо, при чему знамо да се студенички игуман Сава Немањић нарочито занимао за осликавање ове цркве. Монашки подвиг Светог Јоасафа је с тим у вези сматран Савиним узором (Ђурић 1995).³⁰

нумерише и пренесе усред Призрена како би се од њега по истим нумерама подигла џамија која би од Срба начинила Турке. Тако је од камена Душанове задужбине изграђена Синан-пашина џамија са једним кубетом, као што је била манастирска црква Светих арханђела која је личила на Свету Софију у Цариграду. Сахрањен је у њеној припрати са леве стране поред два стуба и на гробу му је стајала мермерна плоча са спомеником (Срећковић 1865, стране 71-83).

²⁹ Игуман Аксентије је био старији брат чувеног трговца и добротвора из XIX века Симе Андрејевића Игуманова.

³⁰ Свети Јоасаф је такође живописан у припрати манастира Милешева где су Савине мошти почивале три и по века.

Слика 5. Свети Јосаф живописан у Студеници уз игумански престо поред заштитнице манастира

У том погледу поимамо опаску Николаја Велимировића (2002, страна 47, фуснота 1) да су српски калуђери Светог Саву рачунали исихастом и да је исихазам спас од учесталих прогона нашао у Србији где је одувек поштован. При том се Савина испосница у Кареји назива „Исихастирион“ (на грчком Ησυχαστήριον – Молчаница), где на истакнутом месту иконостаса са десне стране – које би по канону припадало Богочовеку – стоји Богородица Млекопитатељница добијена на дар током његове посете палестинском манастиру Саве Освећеног (Слика 6). У молитви исписаној на овој икони, Богородица се назива „дванаестозидним градом,“ што је симболика Зодијака која такође присуствује у Откровењу Светог Јована Богослова (глава 12, стих 1; глава 21, стих 12).³¹ Богородичиној икони Млекопитатељници је у црквеном календару посвећен 12. јануар, што је датум од значаја за Светог Саву Српског.

Слика 6. Богородица Млекопитатељница у Савиној молчаници на истакнутом месту иконостаса са десне стране

³¹ Запис на икони гласи: „Златоплетени стубе и дванаестозидни Граде, сунцеточени Престоле, Столицо Цара, непојмљиво је чудо – како млеком храниш Господа.“

Сава је умро у Трнову на повратку из друге посете Светој земљи. Сви помени његове смрти у старим књигама наводе само месец јануар (Стојчевић 2015). Од потенцијалних датума се јављају 12, 13, 14, 15. и 17, а од година 1235, 1236. и 1237. – при чему су његови биографи Теододије и Доментијан сагласни да се упокојио у освит недељног дана, па се Драгутин Анастасијевић (1936) определио за 13. јануар 1236. године следећи између осталог овај траг. Ми му пак нећемо придавати нарочити значај, сматрајући га накнадним тумачењем са којом писци житија нису били непосредно упознати.

Насупрот томе, разматрамо астролошке прогресије Савиног упокојења на наредне догађаје, међу којима је пре свега спаљивање његових моштију што Српска црква празнује 27. априла. Из разлога који ћемо накнадно расветлити, овај датум не доводимо у питање. Потенцијалне године када се ово збило су 1594. и 1595, при чему се разматрањем како је до овог раскорака дошло такође нећемо бавити. Примећујемо да се 1595. година јавља код црквених писаца као што је Николај Велимировић (2002) и романтичарских историчара међу којима су Чедомил Мијатовић (1877) и Пантелија Срећковић (1865). Остали историчари, укључујући Љубомира Ковачевића, Нићифора Дучића и Илариона Руварца, су заступали 1594. годину која је напослетку ушла и у црквену литературу (Јанковић 2005, страна 74).

Хороскоп извесног догађаја је слика неба која приказује положаје планета у знацима Тропског зодијака и њихове аспекте, под којима подразумевамо односе међу зодијачким знацима и планетама. Секундарна прогресија представља пророчку технику преваходно везану за Тропски зодијак, која следи начело „дан за годину“ што значи да прогресивни помак хороскопа за наредни дан одговара годишњим периодима историје. Терцијарна прогресија пак подразумева правило „дан за месец“ које дневним помацима хороскопа придружује сидеричке месеце.³²

Разматрајући потенцијалне датуме наведених збивања, опредељујемо се за веродостојан избор на основу аспеката који се јављају у хороскопима и прогресијама.³³ Терцијарна прогресија (Слика 9) открива конјункцију Сатурна и Плутона у Шкорпији – која одговара моштима – у квинкунксу са конјункцијом Сунца и Венере у Овну – што означава спаљивање. У хороскопу овог догађаја (Слика 8), спаљивање представља квадрат конјункције Сунца и Меркура у Бику са конјункцијом Сатурна и Нептуна у Лаву – која одговара остварењу пророчанстава везаних за 1595. годину. При том се Марс овог хороскопа подудара са Венером у хороскопу Савиног упокојења (Слика 5). Према изложеним прорачунима, упокојење Светог Саве се збило 12. јануара 1235. године што је дан посвећен Богородици Мелкопитатељници у црквеном календару. Спаљивање моштију пак одговара 27. априлу 1595. години која присуствује у предању Цркве и њој привржених историчара.³⁴

У прилог ових резултата, наводимо Косовску битку која представља епохални догађај српске историје (Миловановић 2019-2). Секундарна прогресија Савиног упокојења (Слика 11) одређује Асцендент и положај Сунца у хороскопу Косовске битке (Слика 10) која се у том погледу испоставља заветом светосавског духа

³² Оне успостављају пророчко дејство хороскопа, као и миленаристичка прогресија чији дани означавају хиљадугодишња историјске хронологије.

³³ У циљу њиховог израчунавања, коришћен је програм Sirius, Cosmic Patterns Software Inc., Florida 2016 који их означава у складу са грегоријанским датумима и средњим гриничким временом.

³⁴ 1594. година се вероватно јавила услед чињенице да Синан-паша није био у Београду када је спаљивање извршено, јер је похитао у Цариград да зајми милост од новог султана који га је збацио с положаја (Мијатовић 1877, страна 84, фуснота 3). Султан Мурат III је умро 12. јануара 1595. године, при чему га је наследио Мехмед III уз крвави обрачун са осталим претендентима на престо (Мијатовић 1877, страна 81).

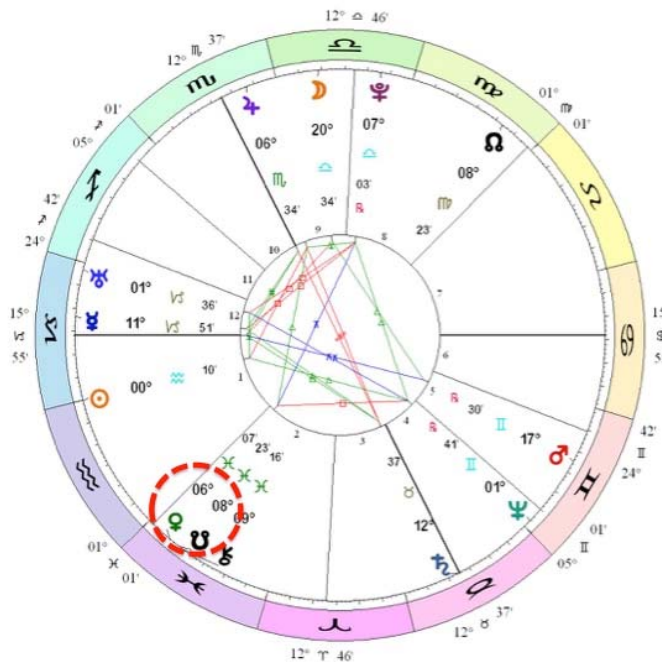
(Јанковић 2005, страна 114).³⁵ При том секундарна прогресија упокојења на пренос Савиних моштију, који се збио 6. маја 1236. године, одговара навечерју 14. јануара што представља празник Светог Саве у Српској цркви, па његово тумачење засновано на тврдњи како је било потребно два дана да вест о смрти доспе у Србију по свој прилици није без основа.³⁶

Smrt Sv. Save

NATAL CHART

20 January 1235
6:43:50
Local Mean Time
Trnovo, Bulgaria
43 N 04 25 E 39
Time Zone: 0 hours West
Tropical Placidus
True Node

Day of	Hour of	Day of	Hour of
Last Hr	- 24 mins	Next Hr	+ 49 mins

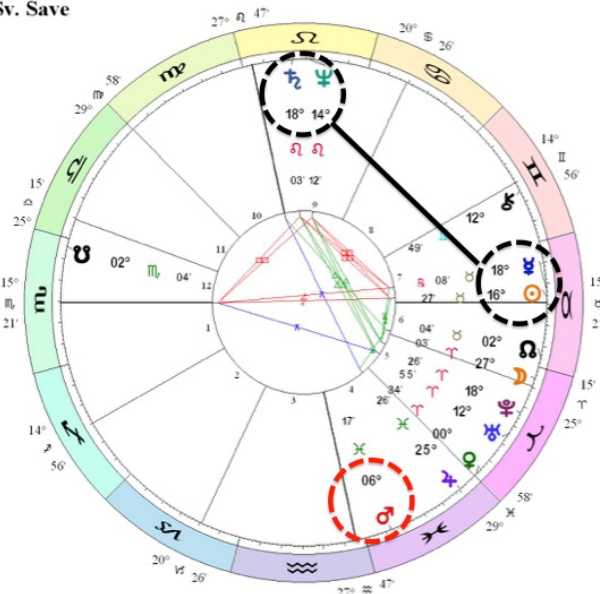
Слика 7. Упокојење Светог Саве у Трнову 12. јануара 1235. године

Spaljivanje mos. Sv. Save

NATAL CHART

7 May 1595
19:00
Local Mean Time
Beograd, Serbia
44 N 50 20 E 30
Time Zone: 0 hours West
Tropical Placidus
True Node

Day of	Hour of	Day of	Hour of
Last Hr	- 66 mins	Next Hr	+ 6 mins

Слика 8. Спаљивање моштију Светог Саве у Београду 27. априла 1595. године

³⁵ Положај Месеца у овом хороскопу (Слика 8) одговара Венери у хороскопу Савиног упокојења (Слика 5) и Марсу у хороскопу спаљивања (Слика 6).

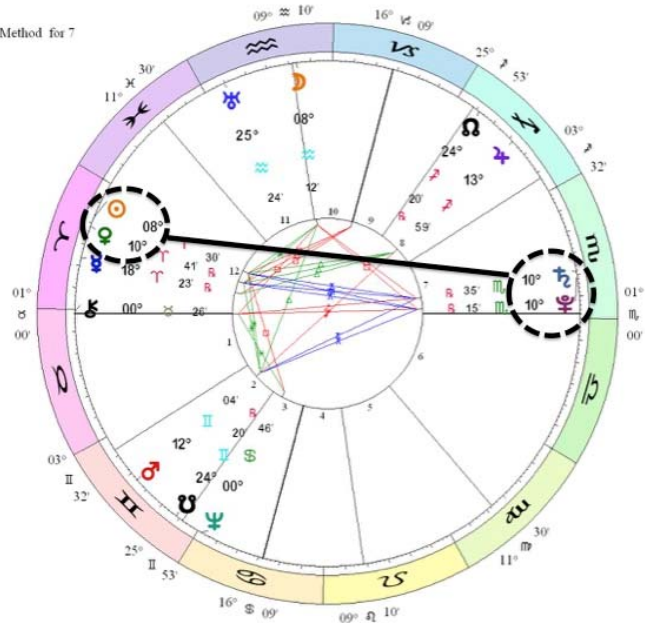
³⁶ Руска црква помиње Светог Саву 12. јануара, што би одговарало датуму његовог упокојења.

Smrt Sv. Save

Tertiary Progression, Nabod Method for 7
May 1595 at 12:00 GMT

Calc: 28 March 1248
16:55:30 GMT
Greenwich Mean Time
Trnovo, Bulgaria
43 N 04 25 E 39
Time Zone: 0 hours West
Tropical Placidus
True Node

Day of	Hour of	Year
Last Hr	0	-20 min
Next Hr	1	+30 min

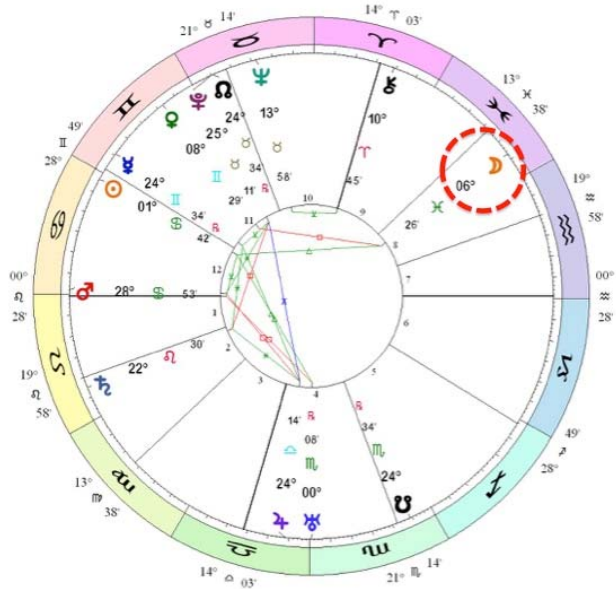
Слика 9. Терцијарна прогресија Савиног упокојења на спаљивање његових моштију

Kosovska bitka

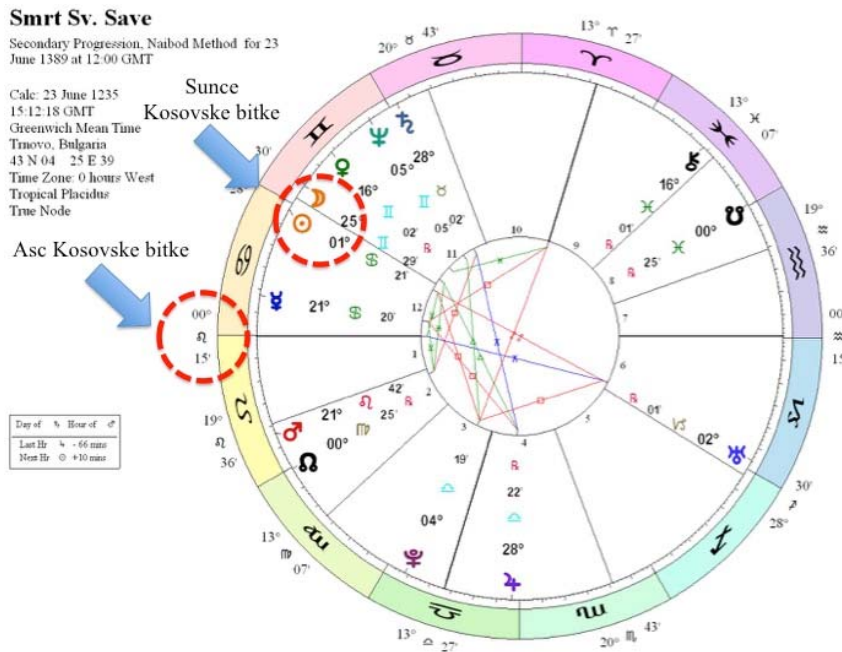
NATAL CHART

23 June 1389
6:45
Local Mean Time
Gazimestan
42N42'26" 21E07'25"
Time Zone: 0 hours West
Tropical Placidus
True Node

Day of	Hour of	Year
Last Hr	0	-03 min
Next Hr	1	+13 min

Слика 10. Косовска битка 15. јуна 1389. године на Газиместану

Слика 11. Секундарна прогресија Савиног упокојења на Косовску битку

6. Храм Светог Саве

Ослобођењем Србије током XIX века, нижу се покушаји да се поближе одреди место Савине ломаче. Љубомир Дурковић-Јакшић (1986, стране 16-19) с тим у вези помиње извесног проту Стојановића који је 1878. године о томе упутио допис београдском митрополиту Михаилу Јовановићу.³⁷ По његовим увидима, на том месту су Срби подигли цркву која је трајала до 1757. године када су је Турци срушили. Он је при том одредио њиву на југоисточном Врачару где је сматрао да се то црквиште налазило, завршавајући свој извештај речима:

Ја јеже должен бја сотворити сотворих, па нека власт ради што треба. И заиста, када би се на овом месту опет црквица подигла, већма би се и ово и онострано српство преко Дунава и Саве у вери и богопоштовању устврдило и Синан-паша – унуче тираније и греха – да је то знао, не би на тако узвишеном месту спалио мошти Светог Саве. Он је тиме ишао на уништење вере и просвете у српству, али Божији промисао је то на боље окренуо.

Поред путописног приопведања о разним темама, и Сретен Поповић (1950) превасходно разматра место на ком су спаљене Савине мошти. Према је познато да су спаљене на Врачару, он поставља питање који је предео у београдском атару где се ово догодило – будући да је од 1856. до 1952. године постојао цео срез под овим именом (Богић 1866). При том се сећа првог српског књигвесца и књижара Глигорија Возаровића у чијем је читалишту међу његовим посетиоцима разабрано где је Сава спаљен. Неки с тим у вези помињу Возарев крст подигнут 1847. године који је на Врачару побијен у земљу, али се испоставило како нема никакве прилике да је ту било

³⁷ Допис је примљен 28. августа и заведен под ЕН 1612 године 1878, при чему је митрополит својом руком написао: „Прочитано у Сабору АЕМ.“

спаљивање. Милан Симић је тврдио како је од Возаровића чуо да је крст поставио само себи за спомен и да је то место без икаквог значаја (Поповић 1950, страна 176).³⁸

Позивајући се на историју Јована Рајића (1823, књига 2, страна 427), који тврди како су мошти Светог Саве спаљене на месту званом „Чупина хумка“ где је 1725. године погубљен капетан Теодор Продановић – Чупић, Поповић (1950, страна 165) доиста проналази извесну хумку на Палилулском гробљу која се од Цркве Светог Марка растоји 80 корака ка истоку. Он са овог места примећује величанствен поглед ка југу на Авалу, ка северу на Банат и Панчево, а ка Старом граду до Саборне цркве – сматрајући да је у питању место које би одговарало овом догађају. Оно лежи на левој страни брега званог „Ташмајдан“, управо уз гроб Топал-Ђорђа који је био учесник Првог и Другог српског устанка.³⁹ До сличног закључка је дошао Алимпије Богић (1866, страна 124) тврдећи да се спаљивање збило на Ташмајдану, али да му нико није знао рећи где се налазила Чупина хумка. Њихова разматрања употпуњује Војин Пуљевић (1971, стране 45-53) питајући се такође где је тај Врачар на ком је спаљен Свети Сава. По његовом схватању, Београд има два Врачара – источни и западни – а брдо Савинац се првrx свега сматра јужним Врачаром.⁴⁰ Он наводи осам разлога у прилог тврдњи Сретена Поповића који препушта млађим нараштајима да даље трагају и доказују, али ипак завршава резервом да је најбоље потражити писане документе.

Ова расправа је добила на значају крајем XIX века када се јавила замисао о подизању Светосавског храма. Неке наговештаје томе у прилог је 1878. године изрекао Сретен Поповић (1950, стране 147-148) примећујући да Свети Сава још нема спонменика, а само народ који зна ценити своје просветитеље показује да их је заслужио. Поповић (1950, страна 128-142) сведочи како он почетком XIX века није био слављен ни у Србији, ни код Срба у Аустријском Царству и да је проглашен славом школства како би се обновио култ.⁴¹ Школска слава се најпре јавила у Земуну 1812. године, премда у црквеним календарима који су доспевали из Аустрије 14. јануар није био уписан црвеним словима.⁴² На првој прослави Светог Саве по стицању независности 1879. године, Никола Ружичић (1879, стране 93-95) је изнео запажање да је Светосавски храм присутан у души српског народа будући да нема краја где се какав извор, река или развалина не зове Савиним именом. Народно ослобођење пак покреће питање да се и овом Србину над Србима подигне споменик који би одговарао његовом достојанству.

1894. године је на Великој школи у Београду обележена тристогодишњица спаљивања, што је подстакло иницијативу за изградњу Светосавског храма. Државни чиниоци на овој прослави нису присуствовали, јер су следили став Српске цркве која је указујући на наводе из летописа и синаксара тврдила да се спаљивање збило 1595. и да је према томе 1895. година јубиларна. Одлучено је да се поводом јубилеја подигне скромна црквица која ће служити док се прикупе средства и реше остала питања везана

³⁸ На њему је само писало: „Богу и људима Глигорије Возаровић 1847. на Врачару“. Дотрајали крст је 1933. године обновила Београдска општина у црвеном камену, по чему је месна заједница добила назив „Црвени крст.“ 1987. године је овај споменик проглашен за непокретно културно добро (Каталог 2010, Возарев крст).

³⁹ Поповић (1950, страна 173-175) при том наводи сведочанство његовог сина Вучка Топал-Ђорђевића како му је отац рекао: „Баш онде где је Свети Сава спаљен, и ја ћу да легнем.“

⁴⁰ Пуљевић (1971, страна 50) тврди да је 1835. године кнез Милош подигао цркву код Палилулског гробља по свој прилици знајући да је на месту спаљивања, али ју је посветио Светом Марку из практичних разлога.

⁴¹ Кнез Милош је 1823. године прогласио 14. јануар народним празником, а 1840. године је Свети Сава постао патрон просветних установа (Дурковић-Јакшић 1947).

⁴² То је био случај услед редукције празника која је извршена у XVIII веку по налогу бечког двора (Кашић 1958).

за градњу велелепног храма. Радови су отпочели 10. априла, а окончани су 27. априла 1895. године када је црква освештана. Исте године је основано Друштво са задатком да оствари подизање Светосавског храма, у чијим Правилима стоји да је свој задатак отпочело тиме што је за тристогодишњицу спаљивања на Врачару погигнута привремена црква која ће потрајати до коначне изградње.⁴³ После вишедеценијског одлучивања које је подразумевало усвајање планова, градња је отпочела 2. септембра 1935. године на месту привремене цркве која је претходно уклоњена када је недалеко подигнута нова црква. Избијањем рата 1941. године, радови су обустављени и градилиште напуштено, а на наставак се поново чекало неколико деценија (Јанковић 2005, стране 63-89).⁴⁴

После Другог светског рата, црквиште Светосавског храма је проглашено за општенонародну имовину. Председник Скупштине општине Врачар је 1963. године изложио план да се на његовим темељима изгради летња позорница са 700 седишта, при чему би се средиште платоа преко зиме по потреби претварало у клизалиште. И поред неколицине сличних предлога који су били својствени огранцима комунистичке власти, градња Храма је ипак настављена 1. априла 1986. године најављујући свјим напредовањем промену режима (Јанковић 2005, страна 61).⁴⁵ Подизање средишње куполе – са крстом Светог Саве на врху (Слика 12) – отпочело је 13. маја 1989. године, уклопивши се у 600. годишњицу Косовске битке чији значај за српски народ није потребно наглашавати (Јанковић 2005, стране 89-130).⁴⁶

⁴³ Црква је подигнута на брду званом „Савинац“, при чему се 1906. године краљ Петар I сагласио да боље место за градњу Светосавског храма није могло бити изабрано (Јанковић 2005, страна 82). Овај став је поделио и архитекта Бранко Пешић (2005, страна 160).

⁴⁴ Пошто је 1984. године коначно одобрена градња, протомајстор Храма архитекта Бранко Пешић (2005, страна 172) се постарао ући у траг пројектној документацији, али ни у кући архитекте Богдана Несторовића који је био аутор пројекта, нити у његовом кабинету на Архитектонском факултету није нашао ништа – осим приче да су немачки војници, који су имали штаб на факултету, све планове и документацију бацили кроз прозор. У Академији наука и државним архивима такође ништа није пронађено. Градилиште је међутим било уредно конзервирано што је омогућило несметани наставак радова након четири деценије, при чему је остало нерасветљено ко је то и када учинио (Јанковић 2005, страна 119).

⁴⁵ Предлагано је између осталог да се на његовим темељима подигне музеј фресака (Јанковић 2005, стране 93-110; Пешић 2005, стране 234-237), а да се Храм измести на погоднију локацију – на шта је српски патријарх Герман Ђорић одговорио: „Друга локација за Српску православну цркву је неприхватљива,“ у чему је имао свесрдну подршку црквене јерархије и народа (Бећковић 2016).

⁴⁶ Постављањем куполе и њеним учвршћењем на четири пута четири упоришта, конструкција Храма је коначно уобличена поставши обележје Београда. Тиме је јубилеј Косовске битке прослављен под његовим кровом након четворогодишњих радова (Јанковић 2005, страна 130).

Слика 12. Решење академског вајара Небојше Митрића и архитекте Бранка Пешића (2005, стране 310-318) за израду великог крста на средишњој куполи Храма и 17 малих крстова на његовим полукуполама, које је одлуком Архијерејског сабора од 9. септембра 1988. године названо „крст Светог Саве“

Светосавски храм се тиме убројао међу чудеса српског просветитеља, заједно са местом на ком је основан пре више од пуног столећа. Чињеница да је у јубиларној години ту подигнута црква – а не на каквом другом месту – сведочи о Врачару на ком се спаљивање догодило.⁴⁷ Као и у случају године када постоје разне опције, примерено је одредити се за ону која открива смислене подударности што значи да је у том погледу историја синронизована и представља доследну хронологију у чију се матрицу

⁴⁷ На 390. годишњицу спаљивања 27. априла 1985. године, обновљено је освећење храмовних темеља после пола века. Том приликом је српски патријарх Герман Ђорић одржао беседу у којој стоји (Јанковић 2005, страна 114):

Ступајући данас на ово тле, на коме су пре скоро четири века спаљене мошти Светог Саве, имао сам пред очима онај моменат када пророк Мојсеј улази на гору Хорив, а Глас господњи му довикује: „Изуј обућу своју са ногу, јер је место где стојиш света земља!“ (2. Мојсијева, глава 3, стих 5). Тај Глас и нама овде довикује исте речи. Јер као што је не гори Хориву купина горела, али не и сагоревала, тако је и овде ватра горела да би спалила и уништила Светог Саву и сваку успомену и сећање на њега. Али се по Божијем промислу догодило супротно.

Следећег дана након свечаности какву Београд није доживео педесет година, протомајстор Храма је заказао састанак председник Општинског комитета за комуналне, грађевинске и стамбене послове општине Врачар који му је саопштио да се градилиште до даљњег мора затворити и вратити у првобитно стање. Архитекта Бранко Пешић (2000, страна 177) с тим у вези наставља: „Тог часа ми је ‘пукао филм’ и небираним речима, које ни не памтим, одговорио сам на срамотно наређење општине Врачар са изричитим нагласком да то нећу извршити.“

будући догађаји сувисло уклапају.⁴⁸ Томе прилажем лично сведочанство које се збило уочи Спаљивања моштију 27. априла 2008. године, када се над Врачаром и Ташмајданом надвио градоносни облак доносећи такво невреме да се цело вече на улицама газило по леду.⁴⁹ Ово нам даје до знања да су оба места у вези са садржајем празника, што би значило да је постављена загонетка прилично сложене природе.

Потребно је наике целокупној проблематици приступити у појмовима неодређености међу спрегнутим величинама (Heisenberg, стране 13-46). Са становишта савремене физике, простор и време представљају такве величине чије су девијације обрнуто пропорционалне – што значи да подробно одређење једне од њих неминовно води расипању друге (Gang & Xiu 2016, страна 2). Другим речима, ако смо се сигурно определили када је Свети Сава спаљен, губимо могућност да разлучимо да ли се то збило на Савинцу или Ташмајдану. И обратно, ако смо сигурно одредили где се одиграло спаљивање, не можемо разлучити да ли се ово збило 1594. или 1595. године. Како се Београд знатно проширио изменивши свој рељеф, немогућност да се место спаљивања подробно одреди звучи посве примерено. Чини се међутим да исто разматрање важи и за историјску хронологију која је променила изглед преласком са византинске на нову еру током XVIII столећа (Милоновић 2019-1;2). То нас пак не спречава да баратамо очекиваним вредностима величина које, у складу са изведени закључцима, одговарају предању Цркве. Овај рад према томе нуди математички модел историјског датовања заснован на веродостојности – што га чини битно поузданијим од других метода.

7. Закључак

У раду је разматран математички модел историјског датовања, заснован на предању Цркве. Показали смо да се црквена историја поима иконографски, што значи да јој је садржај Логос који поприма космолошки значај. У том погледу, астрологија је скопчана са оваплоћењем – о чему сведочи присуство астросимболике на иконама. Црквени календар сходно томе представља космолошки мит чија прогресија успоставља хронологију, па рад означава датуме у складу са овим системом уколико није другачије наглашено.

Метода је примењена на упокојење Светог архиепископа Саве Српског и спаљивање његових моштију, чији потенцијални датуми отварају цео спектар могућности. Разматрањем хороскопа и астролошких прогресија, закључили смо да његова смрт одговара 12. јануару 1235. године, а спаљивање моштију 27. априлу 1595. године – што су датуми који откривају смислене подударности историјске хронологије. На месту спаљивања је подигнут Светосавски храм чија је градња текла прогресивно, надахнута јубилејима овог догађаја.

⁴⁸ Иако је Запад учинио све да одбаци синхронизитет нудећи у замену идеал узрочности, изгледа да у томе није посве успео будући да модерно доба није затрло уверљиву моћ синхроничког начела. Поткрепљујући ову тврдњу, Јунг (1989, стране 91-92) се позива на астрологију чији су савремено присуство и виталност несумњиви.

⁴⁹ У осталим деловима Београда, уопште није било невремена. Вреди поменути да је Архиепископски сабор Српске цркве тих дана редовно заседао.

Литература:

Јован **Рајић 1823**. Историја разних славенских народа наипаче Болгаров, Хорватов, и Сербов, Типографија Кралевског Университета Унгаског, Будим.

Theodor **Büttner-Wobst** (ed.) **1841-1897**. Ioannis Zonarae epitomae historiarum libri XVIII, Corpus scriptorum historiae Byzantinae, Bonn.

Стеван **Стратимировић 1853**. Царском величеству. Сербски летопис 27(88), 87-116.

Nicolò **Barbaro 1856**. Giornale dell'assedio di Constantinopoli 1453, Enroco Cornet (ed.), Vienna.

Алимпие В. **Богвић 1866**. Опис Врачарског среза: топографски речник. Гласник Српског ученог друштва 19, 85-264.

Иларион **Руварац 1873**. О цароставнику или цароставним књигама, с обзиром на важност њихову за српску повесницу. Летопис Матице српске 115, 38-43.

Чедомил **Мијатовић 1877**. Шта је желео и радио српски народ у XVI веку. Годишњица Николе Чупића 1, 51-88.

Стојан **Новаковић 1877**. Хронограф, цароставник, тројадник, родослов. Гласник Српског ученог друштва 45, 333-343.

Никола **Ружичић 1879**. Свети Сава у 1879. години: у корист подизања видљивог споменика Светом Сави, првом архиепископу српском, Државна штампарија, Београд.

Милан Ђ. **Милићевић 1894**. Живот Срба сељака, Српска краљевска академија, Београд.

Димитрије **Руварац 1905**. Покушај да Срби ситочно-православне вере усвоје нов – Грегоријев – календар. Српски Сион: званичан лист Православног српског архијерејског синода Митрополије карловачке за духовне и јерархијске ствари 15(8), Нови Сад 15. април, 197-200.

Стојан **Новаковић** (ур.) **1907**. Матија Властара Синтагмат: азбучни зборник византијских царева и државних закона (словенски превод времена Душанова), Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Прво одељење: споменици на српском језику 4, Српска краљевска академија, Београд.

Никола Ст. **Казимировић 1925**. Народна Пасхалија. У: Летопис Тимочке епархије (странице 30-31), Штампарија „Ђ. Јакшић“ М. Деспотовића, Зајечар.

Nicomachus of Gerasa **1926**. Introduction to Arithmetic, The Macmillan Company, New York – London.

Љубомир **Стојановић 1927**. Стари српски родослови и летописи, Српска краљевска академија, Београд.

Gennadius II **1928-1936**. Oeuvres complètes de Georges Scholarios, Louis Petit & Xenophon A. Sideries & Martin Jugie (eds.), 8 vols., Maison de la Bonne Presse, Paris.

Драгутин **Анастасијевић 1936**. Свети Сава је умро 1236. године. Богословље 11(3), 237-275.

Радован **Казимировић 1940**. Тајанствене појаве у нашем народу – креманско пророчанство. Чарање, гатање, врачање и прорицање у нашем народу: прилог испитивању тајанствених духовних појава, Издање књижарнице Милорада П. Миланковића, Београд.

Љубомир **Дурковић-Јакшић 1947**. Проглашење прославе школског патрона у Србији 1840. године. Гласник Српске православне цркве, 34-36.

Werner **Heisenberg 1949**. The Physical Principles of the Quantum Theory, Dover Publications, New York.

Сретен Л. **Поповић 1950**. Путовање по Новој Србији (1878 и 1880), Српска књижевна задруга, коло 45, књига 310-311, Београд.

Светозар **Радојчић 1955**. Индија у нашој старој књижевности и уметности. Међународна политика 115, 13-14 / India in Ancient Yugoslav Literature. The Indo Asian Culture 5(4), 1957, 387-395.

Душан **Кашић 1958**. Редукција празника у XVIII веку. Православна мисао 1, 61-68.

Д. О. **Святский 1962**. Очерки астрономии в Древней Руси, Историко-астрономические исследования 8, Москва.

Драгоје **Тодоровић 1968**. Прави датум родјења Михаила Петровића. У: Михаило Петровић: човек, филозоф, математичар (странице 33-38), Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, Београд.

Traian **Stoianovich 1969**. Les structures millénaristes Sud-Slaves aux XVIIe et XVIIIe siècles. Actes du premier congrès international des études Balkaniques et Sud-Est Européennes, Sofia, 26 août – 1 septembre 1966, III, Histoire (V^e – XVe ss.; XVe – XVIIe ss.), Sofia, 809-819 / Зборник Матице српске за друштвене науке 120, 2006, 21-34.

Ivan **Dučijev 1965-1968-1971**. Medioevo bizantino-slavo, 3 vols., Storia e letteratura, Raccolta di studi e testi 102-113-119, Edizioni di storia e letteratura, Roma.

Војин **Пуљевић 1971**. Сећања старог новинара, Београд.

Драгољуб **Павловић & Радмила Маринковић (ур.) 1975**. Из наше књижевности феудалног доба, Просвета, Београд.

Agostino **Pertusi 1976**. La caduta di Constantinopoli: Le testimonianze dei contemporanei, Mondadori per Fondazione Lorenzo Valla, Milano.

Срђан **Ђурић 1982**. Христ Космократор у Леснову, Зограф 13, 65-72.

Никодим **Милаш 1985**. Словенски апостоли Кирило и Методије и истина православља, Фототипско издање поводом 1100-годишњице од упокојења равноапостола и учитеља славног Светог Методија, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд.

Љубомир **Дурковић-Јакшић 1986**. Подизање храма Светог Саве на Врачару у Београду, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд.

Челица **Миловановић 1986**. Византијске загонетке, Српска академија наука и уметности, Београд.

Матила **Гика 1987**. Филозофија и мистика броја, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад.

Вук Стефановић **Караџић 1987**. Народне српске пјесме 4, Просвета – Нолит, Београд.

Вук Стефановић **Караџић 1988**. Српске народне пјесме 2, Просвета, Београд.

Никола **Берђајев 1989**. Смисао историје: оглед филозофије човечије судбине, Универзитетска ријеч, Никшић.

Карл Густав **Јунг 1989**. Синхронизитет као начело неузрочног повезивања. У: Тумачење природе и психе (странице 5-111), Глобус – Просвјета, Загреб.

Порфирије 1989. Питагорин живот. Савременик: месечни часопис 1-2, 24-35.

Надежда Р. **Синдик 1992**. Студенички типик. Цароставник манастира Студенице, Народна библиотека Србије – Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

Руђер **Бошковић 1995**. Помрачења Сунца и Месеца, Астрономско друштво „Руђер Бошковић, Београд.

Војислав Ј. **Ђурић 1995**. Узори Светог Саве. Летопис Матице српске 171(455), 491-498.

Сима М. **Ђирковић 1996**. Крај века – Крај света: стрепње и ишчекивања код Срба у вези са 7000. годином. Југословенски историјски часопис 24(1-2), 11-24.

Доналд **Никол 1997**. Бесмртни цар, Слио – Глас српски, Београд – Бања Лука.

- Жељко И. **Познановић 1999**. Српска идеја, Слободна књига, Београд.
- Драган **Јацановић 2000**. Српско календарско знање у епској народној поезији, Центар за митолошке студије Србије, Рача.
- Стојан **Новаковић 2000**. Примери књижевности и језика старог и српско-словенскога, Изабрана дела 14, Завод за уџбеника и наставна средства, Београд.
- Николај **Велимировић 2002**. Живот Светог Саве, Библиотека Теодул 5, Петровград, Зрењанин.
- Миља **Вујановић 2002**. Миле Дупро и ја, Даспар партнер, Београд.
- Владимир **Лоски 2003**. Оглед о мистичком богословљу источне цркве, Манастир Хиландар, Света Гора.
- Милан Д. **Јанковић 2005**. Спомен-храм: Од идеје до куполе. У: Бранко Пешић (ур.) Храм Светог Саве – Београд (странице 59-154), Православна реч, Нови Сад.
- Љубица **Милетић (ур.) 2005**. Варлаам и Јосаф, Стара српска књижевност у 24 књиге (књига 22), Просвета – Српска књижевна задруга, Београд.
- Бранко **Пешић 2005**. Историјат пројектовања и грађења спомен-храма Светог Саве на Врачару у Београду 1895-2004. У: Бранко Пешић (ур.), Храм Светог Саве – Београд (странице 155-436), Православна реч, Нови Сад.
- Рене **Генон 2007**. Краљ света, Центар за очување традиције – Укронија, Београд.
- Александар **Видосављевић 2010**. Археологија календара (од велике сеобе до данас), Логос, Београд.
- Каталог** непокретних културних добара града Београда **2010**. Завод за заштиту споменика културе града Београда, Београд.
- Петар **Пигољ 2010**. Преподобни Григорије Синаит и његови духовни следбеници. У: Исихазам: освајање унутарњих простора (странице 17-205), Манастир Подмаине, Будва.
- Александра **Бајић 2012**. Календар предака, Пешић и синови, Београд.
- Виктор В. **Бичков 2012**. Кратка историја византијске естетике, Службени гласник, Београд.
- Евразије Т. **Теодосију & Василије М. Маниманис & Милан С. Димитријевић 2014**. Астрологија у Византијском Царству и њена осуда. У: Антика и савремени свет: тумачење антике (странице 396-414), Друштво за античке студије Србије Букефал Е. О. Н, Београд.
- Павле **Стојчевић 2015**. Дан празновања Светог Саве. У: Патријарх Павле. Да нам буду јаснија нека питања наше вере, 3 књиге (књига 1, странице 162-169), Издавачка фондација Архиепископије београдско-карловачке Српске православне цркве, Београд.
- Матија **Бећковић 2016**. Зидане Светосавског храма. Политика 10. април, 8.
- Стивен **Рансиман 2016**. Пад Цариграда 1453, Алгоритам, Београд.
- Sha Zhi Gang & Rulin Xiu 2016**. The Universal Wave Function Interpretation of the String Theory, 4th International Conference on New Frontiers in Physics ICNFP 2015, Kolymbari 23-30. August 2015. EPJ Web of Conferences 126, 04055.
- Арат** из Сола **2017**. Појаве (Феномени), Влашићи, Београд.
- Милош **Миловановић 2019-1**. Хронологија Светог Августина Хипонског, Теолошки погледи (у штампи).
- Милош **Миловановић 2019-2**. Питање календара у светлости предања Српске православне цркве, Архипелаг, Београд (у штампи).
- Протојеванђеље **Јаковљево**. У: Томислав Јовановић (ур.) 2005. Апокрифи новозаветни (странице 9-31), Просвета – Српска књижевна задруга, Београд.
- Јеванђеље по **Јовану**.
- 1. Павлова посланица Коринћанима.**

Јеванђеље по **Луки**.

Јеванђеље по **Марку**.

Јеванђеље по **Матеју**.

1. књига **Мојсијева** – Постање.

2. књига **Мојсијева** – Излазак.

4. књига **Мојсијева** – Бројеви.

Откровење Светог Јована Богослова.

2. Петрова посланица.

Псалми Давидови.

Премудрости **Соломонове**. У: Митрополит Амфилохије 1996. Истријски пресјек тумачења Старог завјета (странице 193-259), Јасен, Никшић.